

Сашиа С. Марковић
Педагошки факултет, Сомбор

ХИПОКРИЗИЈА КАО ПРЕТЕНДЕНТ НА АРХЕТИП НЕДОРЕЧЕНОГ У ПОЛИТИЧКОЈ МИСЛИ КОД СРБА

Сажетак

Покушај да се приближимо достојнијем тумачењу идентитета српског народа, а кроз истраживање препознатих ставова српске политичке елите модерног доба (устаљено од 1804. до данашњих дана), врло често оставља утисак недостижног. Из тешке запуштености, преко устаничког подвижништва до револуционарног заноса у властољубиву комбинаторику, па преко муком освојене институционализације, до националне државе, партијске осионости, владарске амбициозности до југословенске контроверзе и народног жртвовања, демагошке демократије, идеолошке владавине у транзицију постмодернизма где политичке елите прагматизам претварају у конзумацију, а делотворност подређују медијском наступу и одговорност излизују заборавом. Исцрпљујућа нестабилност са осцилацијама од усхићена до духовног стратишта условила је појаву која је често имала облик популистичке подршке али је стварна мисао остајала дубоко сакривена од политичких елита на које се односила. На том темељу стварао се вредносни систем који је уливао привидну лојалност подршке доминирајућем политичком контексту и стварао симулакрум стабилности који се, при сваком новом друштвеном изазову урушавао кроз израз затечености и неочекиваности. Вредности, иако препознате, остајале су недостижан декор и реторичка подвала. У овом раду, скренућемо пажњу на оне који су нас упозорили на ове појаве, а аргументе притворности покушаћемо да обесмислимо кроз узорковање њиховог смисла.

Кључне речи: политика, идеје, појава, притворност, Срби, кетман.

1. НАГОВЕШТАЈ ИСТРАЖИВАЊА

Сведоци смо да је друштвена стварност оптерећена бројним противречностима чији смисао иде до бесмисла и управо зато је изналажење решења утолико отежано јер не препознаје довољно рационалне моменте већ је ирационална конфигурација носећа слика реализма. Такав контекст директно угрожава намеру епистемолошког одређења карактера идентитета једног народа и тиме се подстиче стварање тзв. „неухватљивог концепта“ у чијој недокучивости заправо лежи највећа моћ. Та недокучивост је задовољна сопственом мимикријом и није инспирирана за контакт са другим идентитетима. Шта више, попут блиских ситуација у прошлости, подижу се зидови међу цивилизацијама и оформљеним вредностима у животу.¹⁾ Таква констатација била је на прагу сумњи које су се јављале и у врло оптимистичној намери да се одреде смернице Европе у 21. веку, а како би избегла судбину прве половине 20. века.²⁾ Русија, односно исток након идеолошког колапса 90-тих година прошлог века још увек трага за својим идентитетом и суочава се са разнородним синкретизмом који не успева да осмисли јединствени пут. У том смислу обличје кризе је беспоштедно и притиска познату европску цивилизацију³⁾ пркосећи самопроглашеним људским политичким поделама. „Ни Исток ни Запад не могу да живе одвојени један од другог.“⁴⁾ Бекство од гомиле лажи које су настале у прошлости идеолошких обмана било је, за многе сувише велики искорак, а страх је одлучивао о спремности за неизвесност промене. Епохални догађаји били су за епохалне појединце, народ је тражио начин да преживи.⁵⁾ Уобразиље и надахнућа су сијала и исијавала, а народ их је преживео – некад мање, некада више болно.

1) “Ми у Европи данас имамо рат идентитета.” Интервју са Аленом Бадјуом, Затварање води Европу ка ауторитарном концепту, НИН, јубиларни број, број 3343, 22. јануар 2015, стр. 50.

2) Ближе види: Ерик Хобсбаум, *Доба екстрема – историја кратког двадесетог века 1914-1991*, Дерета, Београд, 2002; Eric Hobsbawm, “A Life in History”, *Past and Present*, 2002, Volumen 177, Issue 1, p. 3-16, <http://past.oxfordjournals.org/content/177/1/3>, 18/01/2015.

3) “Човечанство је у кризи и то не краткој, данашњој – то није криза 20. века. Човечанство је у дуготрајној кризи.” Милан Суботић, *Солжењџин анђео историје*, Логос, Београд, 2007, стр. 36.

4) Владета Јеротић, *Европа и европљани, записи са путовања*, Београдска књига, Београд, 2007, стр. 136. “Синтезом источног и западног духа треба да се читав душевни тип европског човека издигне на једну вишу разину.”; Владимир Дворниковић, *Борба идеја*, Службени лист СРЈ, Београд, 1995, стр. 94.

5) “У првој половини 20. века дошло је до доминације историје над свакодневницом, а с овом чињеницом одмах и до заоштрениости проблема човековог живота.”; Андреј Митровић, *Култура и историја*, Архипелаг, Београд, 2008, стр. 88.

И на нашим просторима постојала су упозорења на ову тенденцију губитка идентитета и јачања осиноности и самодовољности. „Европа није само недовршени него и недомишљени пројекат самоослобођења и домоодређења човека.“⁶⁾ И није то био отклон од европске идеје, напротив био је то добронамерни приступ превазилажења недостатака који су чинили да се идеја искрада из својих изворних обличја. „Тако је духовни лик Европе нагло примио неке друге карактерне црте. У многама супротне оним зачетим у старој Грчкој.“⁷⁾

Српско друштво, у времену свог модерног конституисања, почев од тзв. „српске револуције“, почетком 19. века, имало је континуирани проблем проналажења друштвеног консензуса у вези са вредностима које је српски народ, током своје историје,⁸⁾ остварио. Политичка елита је користила ово духовно лутање интелигенције. Немоћни и антагонистички настројени, српски мислиоци, њихови водећи промотери, исцрпљивали су се у међусобним оптужбама у вези са повратком и потрагом изгубљеног националног идентитета.⁹⁾ „Ми имамо један агресиван, бахат, за колектив често неподношљив менталитет.“¹⁰⁾ Овакав приступ сведочио је о самокритици до неподношљивог тоналитета која је, услед неуравнотежености посматрања проблема тонула у својеврстан нихилизам. Он је, опет услед препуштености острашћеном погледу стварао врло болне ране конструкцији о идентитету. Из њих су произилазиле нове врсте искушења настале на основу става да зато што о сопственом народу мислимо врло критизерски и то до границе оданог, полагамо, са једне стране хипотекарно и јединствено право на то, а

6) Михаило Ђурић, *Србија и Европа*, БИГЗ, Београд, 2003, стр. 96.

7) Михаило Ђурић, *Србија и Европа*, БИГЗ, Београд, 2003, стр. 173; "Хеленска мисао уопште јесте непрекидна, ако не и постојана, покретна снага европске културе, и њену привлачност човечанство осећа сваки пут кад год покуша да се од ње удаљи."; Милош Ђурић, *Историја хеленске етике*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1997, стр. 2.

8) О истраживању генезе националних вредности ближе погледај и: Ђуро Бодрожић, "Српска нација – порекло и етос српског национализма", *Српска политичка мисао*, број 4, 2009, стр. 323-336; Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, Растко пројекат; http://www.rastko.rs/kosovo/istorija/knjiga_o_kosovu/index_c.html. 12/01/2015.

9) "Свагда је било више спорења и оспоравања него слагања и саглашавања. И то не само око крупних, судбинских питања, него и око ситних и безначајних ствари. Раскол је зла коб српске историје. .. Неће се нимало претерати ако се каже да су подељени и завађени Срби, не презајући ни од најгорих могућних подметања и опањавања, нанели Србији много више зла него сви њени данашњи спољни непријатељи заједно."; Михаило Ђурић, *Изазов нихилизма, искуство разлике*, Службени лист СР Југославије, Београд, 1997, стр. 295.

10) Славољуб Ђукић, *Човек у свом времену, разговор са Добрицом Ђосићем*, Филип Вишњић, Београд, 1989, стр. 308.

са друге стране усуђујемо се да не чујемо друге већ остајемо при свом чак и уколико увидимо да су они други у праву.¹¹⁾ Сва ова испољена искушења у одређењу идентитета једног народа скрећу пажњу на потребу истраживања културе у Срба као универзалне интегришуће силе¹²⁾, а потом и политичке мисли код Срба и њене рефлексije у народу.

2. КЕТМАН КАО МОДУЛ

Суочавање са проблемима који утичу на карактер идентитета једног народа је стално присутна потреба. Врло често су решења проналажена у складу са идејом о линији мањег отпора. Делимичног оправдања постојало је у сазнању о разорности идеологије са којом се суочавало и коју је требало одбацити или прихватити. С обзиром на то да је идеологија, уколико се наслаге наводног смисленог постојања од стране, имала крајње прагматичан макијавелистички циљ преузимања и одржања власти, тензије које су постојале у вези са тим у друштву, а односиле се на модалитет наметљивости учиниле су разарање демократских потенцијала друштва и наводиле становништво на проналажења *modus vivendi* насупрот слободног и одговорног прихватања нових вредности уколико заиста постоје.¹³⁾

Такав парадокс јавног и приватног живота, својеврстан феномен, обележио је бројна европска друштва чије су идеологије почивале и на левичарској и на десничарској и на избалансираној мисли о владавини вредности.¹⁴⁾ Захваљујући одговорним истра-

11) "Свој генерални поглед на свијет Ћосић ми је, у разговору, окарактеризирао као - 'борбени песимизам'. То значи: борио се и онда кад није вјеровао у успјех."; Дарко Худелист, *Мој београдски дневник, сусрети и разговори са Добрицом Ћосићем 2006-2011*; <http://www.helsinki.org.rs/serbian/search.html?http%3A%2F%2Fwww.helsinki.org.rs%2Fserbian%2F=darko%20hudelin>, 22/12/2014.

12) "Кад је реч о култури једног народа, морају се узети у обзир све гране његовог духовног живота: не само његова наука него исто тако његова вера и морал...", Слободан Јовановић, *Културни образац*, Стубови културе, Београд, 2005, стр. 42.

13) "...Елитарна држава будућности свој суштински закон одређује дијалектиком 'владавине и служења.'"; Петер Динцелбахер, *Историја европског менталитета*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 406. Аутор овде преиспитује становиште Фридриха Волтера (1876 -1930.), историчара, песника и преводиоца, а које је објављено у: Friedrich Wolters, *Herrschaft und Dienst*, Berlin, 1923.

14) У неким, сматрамо интересантним промишљањима јавило се становиште о јединственој друштвеној групи са импресивном политичком моћи која своје становиште, кроз процес глобализације (а не глобализма) жели да наметне. "Идеологија секуларног свештенства треба да сакрије да политичку кривицу... и има улогу да онтологизује победникову вољу."; Миро Ломпар, *Дух самопорицања*, Орфеус, Београд, 2012, стр. 93.

живачима овај феномен је својевремено препознат и послужио је као средство у лакшем разумевању са једне стране прихватања идеолошке дисциплине и опстајања традиционалне привржености вредности и породици са друге стране. Неко би рекао добродошли у свет кетмана. „Онај ко упражњава кетмана глуми заправо човека неких других уверења.“¹⁵⁾

Идеолошко друштво иницира представу и захтева што боље одиграну улогу. Представа мора до те мере да буде савршена да се не препознаје, а улога мора изгледати уверљиво да је њен идентитет претпостављен стварном. У таквим околностима кетман односно глумац има могућност да се оствари. Уколико се прихвати овај начин функционисања стварности, неминовно се отвара питање поверења у односима који се међусобно граде. Подједнаку одговорност за одрживост овог симулакрума имају и политичка елита и становништво које ступа у однос са њом на овај начин.

Неприметан је покушај да се односи изгледе у смислу труда за боље међусобно разумевање. Нема истраге о сарадњи већ је искорак, уколико се и учини, остварен ради лакшег прихватања обостраног лицемерја. Овако устројене односе додатно оптерећује неистина о томе да кетмански карактер значи подређеност и слуганску савитљивост. Ова заблуда почива на неразумевању става становништва према елити. Иако и више деценија може да потраје, ипак подршка власти није одраз капитулантства већ прилагодљивости – које може бити остварена као поистовећење (идентификација) са ауторитетом или поунутрашњење (интројекција) ауторитета,¹⁶⁾ али која заправо чека повољан историјски тренутак да ситуацију промени. У таквим тренуцима затеченост и видно изненађење политичке елите је доказ њеног неодрживог привида у наизглед остварен успех сопствене доминације над бирачким телом односно масом подржавалаца.¹⁷⁾ Идеологије власти тада преживљавају најдубље друштвено преиспитивање и суочавање са сопственом уобразиљом вредности. Њена изворна мисао чак и уколико је имала демократског хуманизма у себи преживела је трансформацију тзв. „бирокупатизацију идеје“¹⁸⁾, односно доживела је транзицију од надносне идеје у ритуалну колотечину у коју

15) Чеслав Милош, *Заробљени ум*, БИГЗ, Београд, 1985, стр. 263, 264.

16) Љубомир, Тадић, *Наука о политици*, РАД, Београд, 1988, стр. 325.

17) “У ствари то је фиктивна (подвукао С. М.) политичка активност јер се иза громких аплауза, скандирања и овација вођама крије она врста немоћи која је мајка сваке тираније.”; Љубомир, Тадић, *Наука о политици*, РАД, Београд, 1988, стр. 324.

18) ‘Концентрација и централизација моћи у рукама вођства сузбија и осујећује сваку озбиљну критику која долази из ‘базе’...Тако се демократска централизација прео-

мало ко има поверење, али нико нема храбрости да је се одрекне услед привилегија које омогућује.

Јединствену одговорност за превазилажење ове дубоке противречности политичких елита и становништва има интелигенција која формира друштвену мисао. Ипак, уместо да указује на изазове кроз најширу дебату о вредностима и нуди излазе из кризних ситуација, интелигенција је, уколико се није сама маргинализовала кроз стручну посвећеност често тражила своје место кроз сврставање уз актуелну елиту на власти, чак и уколико њени делови делују опозиционо према званичном политичком курсу. На тај начин она је остваривала своју амбицију друштвеног чиниоца *sine qua non*. Своје вештине она је усавршавала, не кроз намеру да креира већ кроз формирање и прихватање ставова који су нудили задовољење очекиваних пројекција политичке елите.

3. ПОБУДА ПРЕТВОРСТВА (ХИПОКРИЗИЈЕ) НА СРПСКИ НАЧИН

Лапидаран израз српског националног идентитета, често непримерено експлоатисан у медијима, вишеструко је дискредитован појам претворен у медиокритетску потребу. Супротно очекиваном приступу – рационализму утемељеном на образовању, у вези са бројним догађајима који су имали одређену последичну тежину поступало се често самовољно, стихијски и емотивно. Представе о прошлости рационалног и ирационалног карактера биле су најчешће у дебалансу зарад користи емоције. На тај начин се стварао стереотип пожељне интерпретације која се неговала и уместо истраживача и преиспитивача стварала лење подржаваоце. „...Проучавајући то трагалаштво за рационалним знањима... не можемо се отети утиску да је оно стало било под надзором, било директно митолошких веровања, богова, провиђења, судбине, бога, било државе, партије, котерија, идеологије, цркве, вођа...“¹⁹⁾

О овим дилемама и својеврсним притисцима су умели да сведоче и они истакнути појединци у српској историји који су, упркос очекиваном, своје дугогодишње ставове о појединцима и догађајима изненада кориговали и утицали су на додатну конфузију у процесу препознавања историјских околности и са њима у вези уочавања вредности. „Кад сам описивао славна дела Мило-

браћа у своју супротности: у бирократску централизацију.”; Љубомир Тадић, *Наука о политици*, РАД, Београд, 1988, стр. 328.

19) Ђорђе Станковић, *Историјски стереотипи и научно знање*, Плато, Београд, 2004, стр. 75.

ша Обреновића, потомство има право тражити од мене описаније и његова моралнога карактера и рђави дела... Он се може назвати правим тиранином и највећим беззакоником... Мени се чини, да ће се најлакше представити портрет Милошева живота у власти и господству, кад му се опише ови пет главни својстава његови: спрдња, самољубије и презреније свију други људи, самовољно владање и управљање земљом и народом, непостојанство и лаж.²⁰⁾ Овај Карацићев став није остао непознат српској историографији и у многоме је утицао на одређење карактера владавине Милоша Обреновића.

Са становишта временске дистанце којој и наше разумевање догађаја припада ми, уважавајући домете историографије, можемо да стекнемо приближно веродостојан утисак о епохи. Уочавање недостатака не би требало да умањује значај националне борбе, штавише, нова сазнање остварена кроз суочавање уприличила би квалитетније разумевање комплексности времена у којем су преци живели, а и досадашња афирмативна мишљења²¹⁾ о нашој прошлости треба детаљно проучавати и евентуалне критичке тонове прихватити као добронамерно примећени недостатак чије понављање треба избећи. „Сва власт је сједињена у Милошевим рукама. То је поредак ратног логора у коме се дозвољава једна једина неограничена воља.“²²⁾

Апострофирање афирмативног карактера мукотрпног процеса сазнања, овом приликом сврсисходно истичемо делом и због размера њиховог занемаривања као и због потребе уочавања амбивалентног односа српске интелигенције²³⁾ према догађајима чији су активни учесници. У том смислу у писмима Карацића, насталим након напуштања Србије проналазимо субституцију за вештачки одржавану ентропију и оданост. Редуковани приступ испуњавао је

20) Вук С. Карацић, *Историјски списи*, Просвета, Београд, 1969, стр. 163.

21) “Свакако, постоји нада да ће се срећно наставити почеци које смо приказивали овде и да ће наши следбеници једног дана имати да забележе светле ствари.”; Леопод Ранке, *Српска револуција*, Српска књижевна задруга, Београд, 1991, стр. 164

22) Леопод Ранке, *Српска револуција*, Српска књижевна задруга, Београд, 1991, стр. 159.

23) Поражавајућу улогу интелигенције уочавали су аутори и у европским земљама. Тако је француски писац и филозоф Жилијен Бенда (1867-1956.) писао о “издаји интелектуалаца.” “Зачуђујуће оштро гледајући, писци су... увидели да се прилажење на страну ауторитета, дисциплине и традиције изврсно може преобратити у круте, охоло позиције, које су бескрајно подесније да чине утисак на припросте душе него сентименталности либерализма и хуманизма.”; Julien Benda, *Der Verrat der Intellektuellen, La trahison de slercs. Mit einem Vorwort von J. Améry*, München, 1978; цитирано према: Петер Динцелбахер, *Историја европског менталитета*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 407.

острашћен духовни егоизам и подстицао је изумирање универзализма и епистемологије.²⁴⁾

Критика политичког живота код Срба, у овом контексту и са намером уочавања чиниоца који такав живот одређују, без изразите потребе заснивања на конкретним аргументима, предочава слику која свакако има својства погледа појединца који их излаже, али и неизоставно ремети слику о пре свега патриотској елити посвећеној националној борби и ослобођењу. Фракционаштво политичког живота Срба, без обзира у којој држави живели, током два последња века модерне историје, оптерећивало је замаха и посвећеност националног и државничког рада и њој аналогне политичке мисли. Политичка начела о уважавању људских права и демократије су у овом контексту била или непотребан баласт или део излизане фразеологије.²⁵⁾ Политичари од заната који су се придржавали ових начела били су препознати и у поезији под именом „устарабари“. „Ал од тих свију сталније су ствари: УСТАРАБАРИ.“²⁶⁾ Народ о коме се најмање писало, а на који се највише позивало и чија се мудрост често доводила у питање,²⁷⁾ све време је био присутан и стоички је уочавао свакидашњицу понекад и погрешном смеру али врло ретко се дешавало да су му изузетни ствараоци и њихова дела промакли.²⁸⁾ Свакако да је дело Јована Цвијића једно од најавтентичнијих и најоригиналнијих етно-географски и политичких истраживања која су настала у српској друштвеној мисли. „Обо-

24) О изазовима идентитета и потрази и за „принципом душе“ код Срба погледај: Група аутора, *Ка српском становишту*, Евро Биунти, Београд, 2014.

25) „Клика златне средине предводе они којима се хоће, да благују и сијају, па ма како се времена мењала... Лисичећи између владе и опозиције, они ће философвати, како и влада и опозиција имају право, и опет како свака од њих у нечему претерује... Клика проданих душа... Сва јој је задаћа, да израчуна, на којој је страни сила и кеса, па ето је на приви миг тамо; срце, душа, ум – све је, све је у ње на продаји...“; Чланак *Клике и странке у Срба*, Владимир Јовановић, *Изабрани списи*, Службени гласник, Београд, 2011, стр. 129-131.

26) Јован Јовановић Змај, *Устарабари*, 1873, преузето из: Васа Стајић, *Политичке песме Јована Јовановића Змаја*, Нови Сад, 1945.

27) „Народни етичар је култ врлине толико уздигао да се на лествици вредности чак и пораз оправдавао уколико му је претходила часна и херојска борба...“; Ружица Петровић, „Народна и филозофска мудрост у делу Ксеније Атанасијевић“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, број 1/2013, стр. 245.

28) „Најдубљи утисак ми је остави разговор о ‘ауторитетима’ који сам водио у Бериљу код Прокупља с Миком Павловићем, једним од потомака Пека Павловића, херцеговачког војводе... Је ли ауторитет поп, учитељ,... народни посланик, министар? При помену сваког од ових ‘ауторитета’, Мика је одбијао главом..., а за министре је слегао раменима. Ауторитет је човек који је створио нешто више него за једну нацију, човек који доноси нова богатства, трајна блага за човечанство. У свету је ауторитет један Тесла, код нас, ‘па богами и у Европи’, један Цвијић.“; Драгољуб Јовановић, *“Јован Цвијић”, Медаљони*, књига прва, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 396-397.

жавање, култ, прецењивање самога себе код народа је исто тако злочесто као и код појединаца... Шовинистичке тежње одговарају демагогији у политичком животу.²⁹⁾ Ипак, многи су били свесни да је елита која је водила државу проистекла из народа и у много чему је следила научене клишее о људском поверењу и сарадњи. „Корупција је ужасно овладао светом.³⁰⁾ Цео народ је заражен.³¹⁾

У оваквом стању ствари неопходна је била и биће, штавише неодољна интервенција одговорне интелигенције.³²⁾ Нада у њену мисију није напуштала српски народ. „Свесна интелигенција сваког европског народа ради на том, да књигом унесе своје идеје у народ, да га њиме пробуди, освети и упути напретку. Српска би интелигенција више него икоја имала разлог да се о том послу бави.³³⁾ Њена главна карактеристика требала је да буде поткрепљена културним стремљенима и мисијом у успех вредности. Многи писци су о томе сведочили и поспешивали уверење у остваривост. „Култура у најбољем смислу речи. Морал, хуманизам, етика, честитост. Ваљаност и честитост и првокласност не само српска, него човечанска.³⁴⁾

Интелигенција је ипак, по сведочењу многих, уз изузетак појединаца, мало чинила да утиче на усмеравање носећих идеја друштва. У својој поводљивости и она је зарад ситносопственичких добитака пристајала да буде део фолклора а не део критичке савести. У том контексту користила се лукавством да пише „о ономе шта политичка елита очекује, а не о ономе шта одговоран став подразумева.³⁵⁾ „Право је имао Јован Цвијић када је бацио реч о

29) Јован Цвијић, *О националном раду*, Београд, 1907, стр. 22; Ближе види и: Саша Марковић, Снежана Бесермењи, 'Културни национализам' у политичкој мисли код Срба почетком 20. века", *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, број 4/2011, стр. 377-394.

30) "Корупцио optima pessima" (Исквареност најбољих је најгора). – Ближе види и о Васи Пелагићу у: Драган Симеуновић, *Великани наше историје 19. века*, Центар за културу Филип Вишњић, Угљевик, 2011.

31) Драгољуб Јовановић, *Јован Жујовић, Медаљони*, књига прва, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 399.

32) "Пробуђену нацију, пуну творачке снаге и духовне свежине, у модерну цивилизацију могли су увести само напредни, образовани и високо морални учитељи."; Предраг Палавестра, *Историја модерне српске књижевности*, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 25,

33) Тихомир Остојић, *Извештај референта Редакцијског одбора Матице српске*, Нови Сад, 1902, стр. 6-7.

34) Исидора Секулић, Културни национализам, *Нови Србин*, јануар-јуни 1913, Сомбор.

35) Арчибалд Рудолф Рајс, *Чујте Срби, чувајте се себе*. Српски привредни и културни клуб, Београд, 2005.

'врапчијој интензивности' рада у наше интелигенције.³⁶⁾ Она је, поводећи се потребама и у складу са тим омеђеним могућностима, велике идеје прилагођавала сопственој слици стварности. Није се одустајало од сусрета са модерним изазовима времена, али се, у недостатку снажнијег духовног менторства, мисао код носећег дела интелигенције у политичком миљеу прилагођавала и понекад постајала мутантски модул. Пукотина између идеје и њене реализације постала је прихватљив простор за својеволна и сугестивна тумачења. Појавили су се многи протагонисти који су своју визију модерне Србије осмишљавали на европским друштвеним идејама прихваћени уз различито мотивисану редукцију. Нарочито је то било видљиво код младе популације која је тражила свој идејни израз. Они су постајали: либерали, анархисти и др. Свима њима била је заједничка мисао о потреби одлучног деловања. Чекање за њих није била последица опрезности и одговорности већ слабости и безидејности. Ослањајући се на узор националне и револуционаре Европе, бројна српска интелектуална младост залагала се остварење националне идеје *hunc et nunc* без обзира на могуће последице као на и међународне околности. Континуитет ове одсудне политике, уколико је доживела неуспех, код истих младих људи у средњем и каснијем животном добу постала је нова уобразиља кохабитације са режимом и ригидни конзервативизам.

Ово је био пут готово извесног политичког успеха у идеолошким (симулакрум)³⁷⁾ друштвима каква су доминирала на овим просторима, а као једини спас креативности и стваралаштва, уколико је неко поседовао наметао се одлазак из политичког естаблишмента. У више наврата демонстрирана несналажљивост српске интелигенције³⁸⁾ у контроверзним историјским тренуцима условила је атмосферу незадовољства у њене способности и сумње у било какав успех уколико се став интелигенције и њено стање у овом облику очувају. „Постали смо поводљиви, снисходљиви и поткупљиви. Стекли смо интелигенцију која никада није била бројнија а мање креативна...“³⁹⁾

36) Владимир Дворниковић, *Борба идеја*, Службени лист СРЈ, Београд, 1995, стр. 111.

37) „Наша општа свест је лажна свест, наш језик је лажан језик. Ми мислимо и изражавамо се лажним појмовима. ...Лаж је дакле истина.“; Славољуб Ђукић, *Човек у свом времену, разговор са Добрицом Ђосићем*, Филип Вишњић, Београд, 1989, стр. 275.

38) „Истина се више није утврђивала, већ прописивала.“; Ближе види: Душан Чкребић, *Живот, политика, кометнатри*, Службени гласник, Београд, 2008; Перо Симић, *Тито, феномен 20. века*, Службени гласник, Београд, 2011, стр. 323.

39) Василије Крстић, „Духовни проблеми српског народа“, Академија науке и умјетности Републике Србске, Бања Лука, 1999, http://www.rastko.rs/istorija/delo/12886_14/01/2015.

4. НА ПРАГУ ЗАКЉУЧКА

Одговор на овакво иритативно стање треба да зближава данас мислеће људе у потрази за решењем. Оно изискује ренесансу српске друштвене мисли. Повратак заборављеном и с тим у вези урушавање кетманске или претворне (притворне) традиције учау-реног очувања. Потребно је дозволити кетману (претворнику или притворнику) да буде свој и ван породице. Он ће се остварити једино у новој културној политици која ће прекинути са до сада препознатим континуитетом фикције, односно отклоне од критичког мишљења и у вези са њим креиране слободе.⁴⁰⁾ Неопходан услов за то је деидеологизација друштва и отклон од „масовног друштва“.⁴¹⁾ Утемељење вредности откривају човека доследног самом себи. Ово је изузетан напор и с обзиром на сумњу која се свакодневно побуђује а мотивисан је тезом о искрености намере. Наслаге незадовољства биле су претпоставке неповерења и релативизације било каквог чина али и самог живота. Човек је подлегао представи у својој безидејности. „Човек данашњице чврсто верује да у историји нема ничег трајног, а камоли вечног, да се све мења, да је све коначно, ограничено и пролазно...“⁴²⁾ Супротстављање ниҳилизму ове врсте најзначајнији је изазов, али јединствени пут у обрачуна са хипокризијом. Излаз је у потпуном заокрету најшире културне политике и прихватање одговорног концепта вођења државе који уважава епистемологију као незаобилазни приступ политици.

ЛИТЕРАТУРА

Арент, Хана, *Живот духа*, Службени гласник, Београд, 2010.

Бодрожић, Ђуро, "Српска нација – порекло и етос српског национализма", *Српска политичка мисао*, број 4, 2009, стр. 323-336;

Богдановић, Димитрије, *Књига о Косову*, Растко пројекат; http://www.rastko.rs/kosovo/istorija/knjiga_o_kosovu/index_c.html. 12/01/2015.

40) “У својој изворној целовитости, слобода је у политичкој теорији (то јест у теорији намењеној политичком деловању) успела да преживи само у утопијским и неоснованим обећањима о коначном ‘царству слободе.’; Хана Арент, *Живот духа*, Службени гласник, Београд, 2010, стр. 498.

41) „Масовно друштво престава друштво у коме су просперитет и бирократија ослабили традиционалне друштвене везе“. Цитирано према: Александар Саша Гајић, “Да ли је савремено друштво масовно друштво?”, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, број 2/2014, стр. 285.

42) Михајло Ђурић, *Хуманизам као политички идеал*, Службени гласник, сабрани списи, књига 2, Београд, 2009, стр. 347, 349.

- Гајић, Александар, Саша, "Да ли је савремено друштво масовно друштво?", *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, број 2, 2014, стр. 283-300.
- Група аутора, *Ка српском становишту*, Евро Ђиунти, Београд, 2014.
- Данилевский, Николай, *Россия и Европа взгляд на культурные и политические отношения славянского мира к германо-романскому*, Институт русской цивилизации, Москва, 2008.
- Дворниковић, Владимир, *Борба идеја*, Службени лист СРЈ, Београд, 1995.
- Динцелбахер, Петер, *Историја европског менталитета*, Службени гласник, Београд, 2009.
- Ђукић, Славољуб, *Човек у свом времену, разговор са Добрицом Ђосићем*, Филип Вишњић, Београд, 1989.
- Ђурић, Милош, *Историја хеленске етике*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1997.
- Ђурић, Михаило, *Ћуманизам као политички идеал*, Службени гласник, сабрани списи, књига 2, Београд, 2009.
- Ђурић, Михаило, *Србија и Европа*, БИГЗ, Београд, 2003.
- Ђурић, Михаило, *Стихија савремености*, Службени гласник, сабрани списи, књига 5, Београд, 2009.
- Јеротић, Владета, *Европа и европљани, записи са путовања*, Београдска књига, Београд, 2007.
- Јовановић, Драгољуб, *Медаљони*, књига прва, Службени гласник, Београд, 2008.
- Јовановић, Владимир, *Изабрани списи*, Службени гласник, Београд, 2011.
- Јовановић, Слободан, *Културни образац*, Стубови културе, Београд, 2005.
- Караџић, Вук, Стефановић, *Историјски списи*, Просвета, Београд, 1969.
- Крестић, Василије, "Духовни проблеми српског народа, *Зборник радова Српски духовни простор*, Бањалука, Српско Сарајево 1999, http://www.rastko.rs/istorija/delo/12886_14/01/2015.
- Ломпар, Мило, *Дух самопорицања*, Орфеус, Београд, 2012.
- Марковић, Саша, Бесермењи, Снежана, "Културни национализам" у политичкој мисли код Срба почетком 20. века", *Српска политичка мисао*, број 4, 2011. стр. 377-394.
- Митровић, Андреј, *Културна историја*, Архипелаг, Београд, 2008.
- Остојић, Тихомир, *Извештај референта Редакцијског одбора*, Матица српска, Нови Сад, 1902.
- Палавестра, Предраг, *Историја модерне српске књижевности*, Службени гласник, Београд, 2013.
- Петровић, Ружица, "Народна и филозофска мудрост у делу Ксеније Атанасијевић", *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, број 1, 2013, стр. 235-250.
- Рајс, Арчибалд, Рудолф, *Чујте Срби, чувајте се себе*. Српски привредни и културни клуб, Београд, 2005.

- Ранке, Леополд, *Српска револуција*, Српска књижевна задруга, Београд, 1991.
- Секулић, Исидора, "Културни национализам", *Нови Србин*, јануар-јуни 1913, Сомбор, 1913.
- Симеуновић, Драган, *Великани наше историје 19. века*, Центар за културу Филип Вишњић, Угљевик, 2011.
- Симић, Перо, *Тито, феномен 20. века*, Службени гласник, Београд, 2011.
- Станковић, Ђорђе, *Историјски стереотипи и научно знање*, Плато, Београд, 2004.
- Суботић, Милан, *Солжењицин анђео историје*, Логос, Београд, 2007.
- Стајић, Васа, *Политичке песме Јована Јовановића Змаја*, Нови Сад, 1945.
- Тадић, Љубомир, *Наука о политици*, РАД, Београд, 1988.
- Hobsbawm, Eric, "A Life in History", *Past and Present*, 2002, Volumen 177, Issue 1, p. 3-16, <http://past.oxfordjournals.org/content/177/1/3>, 18/01/2015.
- Хобсбаум, Ерик, *Доба екстрема – историја кратког двадесетог века 1914-1991*, Дерета, Београд, 2002.
- Худелист, Дарко, *Мој београдски дневник, сусрети и разговори са Добрицом Ђосићем 2006-2011*; <http://www.helsinki.org.rs/serbian/search.html?http%3A%2F%2Fwww.helsinki.org.rs%2Fserbian%2F=darko%20hudelin,22/12/2014>.
- Цвијић, Јован, *О националном раду*, Београд, 1907.
- Чеслав, Милош, *Заробљени ум*, БИГЗ, Београд, 1985.
- Чкречић, Душан, *Живот, политика, кометнатри*, Службени гласник, Београд, 2008.

Sasa Markovic

HYPOCRISY AS THE PRETENDER TO THE ARHETYPE OF INCONCLUSIVE POLITICAL THOUGHT OF SERBS

Resume

In the search to find out the answer about the direction of modern Serbian political thought – the term modern refers to the period from the beginning of the so called Serbian revolution in 1804 – we often come across stereotypes attempting to recognize the continuity of the thought which refers to national responsibility based on a heroic personality ready to sacrifice. In such images of the past, the criticism of political attitudes in certain historical moments was reduced to inevitable décor which did not only jeopardize the common picture about extraordinary national efforts but rather strengthened it by poor argumentation. Created in this manner both consequences and images of the past together with its political elites' roles were often undesirable. That is to say that recognizing models from the past, the representati-

ves of political elites tended mostly to ideologize their idols and their significance, while the criticism of their actions was perceived as the betrayal of national and state interests. When such standpoints were based on a moral pattern and rational estimation they could hardly be objected to. Politicians of such calibre were exemplary and people could easily recognize them. However, this was a controversial statement. By the manner in which they performed and acted, the representatives of Serbian political elite mostly contradicted the standpoint of responsible personalities who subordinate their own interests to the interest of the state. Their actions were based on strengthening populism and demagogy through the rationalization of complex historical processes, although they themselves were unable to explain the very essence of these processes. The context of such political performance required less need for any critical observations and those who followed the leading political slogan were becoming more and more successful. In this way, every political standpoint faced a serious reduction and thus generated a political product with a distorted image of the original. During all of this time many intellectuals warned of the fact that dominating figures in political life were those who practiced this way in building their political careers. The greatest problem of this concept was an unpredictable massive support for leading politicians of a certain ideology to rely on. Support was important not because it was based on the belief in the success of a certain ideology, but rather because it could bring assertive privileges in the society. In the time when the prevailing ideology met serious challenges it was faced with mass abandonment of its position. Such ketman-nature or hypocrisy influenced the political thought of Serbs in the way that it became a surface and opportune reaction in favour of personal interests. Under such conditions, national identity lost the quality of the character and was reduced to a worn-out cliché that satisfied both party and individual interests. The warnings about our own responsibility for reaching this moment of political mimicry and prevailing non-conceptuality stayed on the margins of media attention and therefore on the margins of the national importance due to the fact that media popularity became the measure of statesmanlike ability. The way out is the complete turnaround of broad cultural policy and in accepting responsible state administration which acknowledges epistemology as the inevitable political approach.

Key words: politics, idea, phrase, Serbs, history, responsibility

* Овај рад је примљен 05. фебруара 2015. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 09. марта 2015. године.